

Khul Boh-Hră Toloi Jorai

Boh-Hră Jüŋg	Toloi Homutu
a	čim ak juät bõng añm hlô djai
ai	kâo homâo sa čô ai
ao	Kâo nao pơ sang pojõnum
ă	mõnuih m ă bru ă
ăi	kâo m ă bru ă anai jäng-j ăi đôč
âo	mõnuih hom âo togoi tog âo
âõ	ñu kl âo hĩ hlô-mõnõng anũn
a	ñu hl a tui k âo bru ă anai
ă	kõml ă kl ă bõr koy âo anũn
b	pha- b roi kơ k âo gõnam anai
bl	broi kơ k âo bl oi m ă gõnam anũn b ě
br	k âo pha- b roi kơ ih br õng anai
ḃ	ḃ añ anai ḃ oi tongan k âo
ḃl	k âo ḃ õng-bõngõr kơ tol oi anũn bi ă -m ă
ḃr	ḃ ruih-lõn čĩ wõt gl ăi pơ ḃ ruih-lõn yoh
ḃh	an ih anai ḃ hũl (ḃui) bi ă -m ă
ḃhy	ab ih ḃ hy âo (ḃhi âo) m ot am
č	k âo č nao hr ăm
čl	gõnam č ũ anai pr õng
čr	k âo g ăn nao pơ an ih č rõng-h oda
d	k âo d ri nao hr ăm
dj	as âo k âo d jai lai h
dl	k âo dl ăng (l ăng) đĩ bõr bõl-č ũ
dr	k âo hom âo a d ring sang h iam
djr	rok âo kơ ih d ju broi kơ k âo đ ai !
djh	gõnam anai d jh ôl (d jhul) bi ă -m ă
đ	rok âo kơ ih đ õk broi kơ k âo hr ă anai
đh	ñu robat alah đ h- đ hua
ḡ	bõb ḡ t õ bi ă mõng war
ḡi	pl ḡ ta h iam
ḡo	An ă m ḡ o anai h iam đ oi
ě	as âo anai juät k ě ar ăng
ěo	m ota ñu m ě o đ õ l ăng
ê	b ên ih nao hr ăm l ě ?
ḥ	ñu l ḥ mõng phũn koy âo gl ông anũn
ḥ	bĩng gõñu l ḥ ng kơ hom âo akan soh-s ḥ
ḥ	Bõb ḥ anai aml ḥ “b ḥ ” kotang bi ă -m ă
ḥ	as âo anũn hot ăm m ḥ (j ũ) bi ă -m ă
g	k âo bu hom âo gõnam h og ḡt ôh
gl	k âo gl am m ă h og ḡt bru ă k âo ng ă
gr	sum-ao anai gr ñ- gr añ bi ă -m ă
h	h ũm k âo t h âo kr ăn l ě ?
hl	sang anai hom âo h l âo kơ k âo rai
hr	k âo rai hr ăm hr ă pơ an ih anai

Boh-Hră Jüŋg	Toloi Homutu
k	n ăng - anai, k âo đ õ p ơ ad ih
kh	k âo kh ă hĩ ñu kh õm an ăm nao ôh
kr	ñu kr ũ hĩ bah-am ăng kơ k âo
l	k âo bu th âo l ăng ôh
m	p ơ gi k âo nao m ă ñu gl ăi
ml	k âo m l âo bi ă -m ă kơ tol oi anũn
mr	ih hom âo m r ô lai h aka?
n	k âo ki ăng nao pơ a n ih a n ũn
ñ	k âo nao ču ă ngui ñ u pơ sang poj rao
o	ao ñu so (h ơ đ ăp) bi ă -m ă
oa	an ă -k ơ č oa bĩng Æ jip
oi	aku toi (tuai) k âo pr õng đ oi
oai	hoai (huai) ôh !
oaĩ	hoai ô h !
õ	ñu bõng ak õ akan j ơ m ạn bi ă -m ă
õ	č r õ (pio h) m ũt b ě am ăng r ê o anai
ô	k âo h ơ ô (buh) sum-ao k âo
õ	l h h iam -r õ bi ă -m ă
õ	p õ k âo bu đ õ j ě h ăng k âo đ oi ôh
ơ	k âo kh ăp k ơ ih
oi	k âo hom âo sa čô oi yom-p ơ phan
oô	l h h ơ o b ě ao k âo
ou	an ih anai ou bi ă -m ă
oũ	k âo k ou ũ bi ă -m ă kơ mõnu ih anai
oui	koy âo anai hom âo oui (ayui) pr õng
ouă	k âo k ou ă-k ou ăñ kơ ih bi ă -m ă
ouĩ	k âo h ou ĩ bi ă -m ă kơ tol oi anũn
õ	D õ p ă ih ki ăng kh ă t l ě ?
õ	k âo r ơ õ pran lai h t ă anai
p	ñu čĩ pha -broi kơ k âo yoh
ph	ih hom âo sang ph r âo
pl	k âo pl ă koy âo g ah r õng sang k âo
pr	am ôn k âo pr õng lai h
phr	k âo hom âo r ơ đ h ph r âo
phy	k âo ph yang sum-ao k âo g ah r ong iao
r	ih rao tongan ih p ô
s	k âo nao ngui pơ sang ih
t	k âo hom âo t ol oi t ơ nap- t ap bi ă -m ă
th	k âo th âo ih bu h k âo lai h
tr	k âo t r õ đ u ăñ bõr ak õ k âo
u	an ih anai t ơ u bi ă -m ă
ua	k âo hom âo d ua boh p ôm
uơ	ñu thu ơ k ơ ar ăng lai h
ui	k âo lui lai h tol oi h ơ d ip h ơ đ ăp

hy	kêu nao hyu ngui
hñ	hojan hñä-hñä
i	kêu kháp kơ h
ia	ia hojan
io	ao ay io (ao ia hojan)
io	Sơđai anũn ngã to h ông ñu to h (io (to h yo))
iở	ñu ƀu h iở (hyở, mớak) kiăng kơ mã bruă ôh
iâu	kêu iâu ih rai
iêu	hroi anai ro iêu biă-mă
iaỏ	kêu iaỏ mã kopai
iaỏ	hy iaỏ hy iaỏ (hrym roỏt) amăng droi-jan kêu
ỉ	lh pom ỉ lu đoi hláo kơ đ ỉ koyáo prông
ị	tołoi anai h ị ng-hlạng biă-mă
ỉ	akan anai ƀáo kr ỉ (ƀáo hongir) biă-mă
j	kêu đở pơanai jang-j ai
jr	ia- jr ao anai sit biă-mă

ũ	ñu h ũ biă-mă kơ bruă anũn pơlar hyu
uai	toł uai káo kotăl đoi
uăi	gonam uăi anai prông đoi
ũ	ñu toł ũ pơg ũ hĩ bruă káo
ũi	Gonam anai ƀáo brũ h ũi -hăi
ũ	gah gũ (yũ) kơƀang anai yoh ñu hlak đở-kỏđỏp
ư	đ ư m hláo adih ñu rai
ưi	kêu d ưi hĩ lai h kơ tołoi anũn
ưĩ	ană m pơtr ưĩ hĩ bruă anũn ôh
ư	ñu pơhiăp toł ư tođang ñu pĩt mlam
ữ	kêu kr ữ hĩ bah-amăng
ữ	ñu kot ữ (t ữ) trũn kotang kiăng kơ akă kojăp
w	ih wai -lăng káo nanao
y	kêu yua hĩ abih lai h
z	pl z z oar (pơoh yua kơ ană n đởđ)

Hodră-Podap Toloi Jorai (Jorai Grammar)

Gru tr**h**-pơgăn (-): Gru anai dui yua ƀoi dua boh-hră, kláo boh-hră ƀôdah ƀoi pă boh-hră nao hrôm-hỏbĩt, samỏ khul boh-hră nao hrôm-hỏbĩt anũn kơnởng kiăng-laĩ kơ sa mớta-tołoi đởđ, ƀôdah dua tołoi kiăng-laĩ pơgop glăi amăng sa boh-hiăp b**tr** biă.

Homutu: **tr**ruh-ƀai = ƀruh-mỏhiăh + sat-ƀai.

Gru tr**h**-pơgăn anai ta ăt dui yua amăng hodră kar hăng anai mỏn: Tơdah ih ƀih “amĩ ama,” tołoi anai kiăng-laĩ anai jing amĩ ama ta yoh, samỏ tơdah kơnởng hỏmử đơnai pơhiăp đởđ, ƀing ta tołap yoh kiăng kơ tháo-krăn. Tơdah ih ƀih “amĩ-ama,” tołoi anai kiăng-laĩ anai jing pơ amĩ tok**ng** rai kơ ama ta yoh. **ing** ta ăt dui iâu kơ “amĩ-ama” anũn jing “yă” gah ama ta mỏn. (Amĩ-ama = yă; ama-amĩ = oi.)

Amăng rĩm tołoi toña l**ng** kơ hỏmáo boh-hră “lẻ” soh-s**ng**, samỏ kơnởng tołoi toña hỏmáo “hă” đởđ ƀu hỏmáo ôh “lẻ” ƀoi hỏnăl-tuỏ kơ pruai pơhiăp anũn. Kiăng-laĩ đởng, boh-hră “lẻ” anũn ăt kiăng pơhiăp kỏđỏm amăng tołoi toña mỏn. Bơ kơ boh-hră “l**ng**” kiăng-laĩ kơ tołoi “l**ng**rołuh,” “yang-hroi l**ng**” yoh.

Amăng tołoi Jorai hỏmáo boh-hră-phũn, kar hăng: a, **ng** i, o lai**h** anũn u. Amăng hỏđôm boh-hră-phũn anũn, ăt tołoi rai hỏđôm boh-hră anai đởng: ă, â, ẽ, ê, **ng** ơ, ờ, ô, ố, ư, ử. Tơdah ƀih ƀoi hră-mỏar, arăng pơanăn “boh-hră,” tơdah đởk hăng amăng-bah, arăng pơanăn “boh-hiăp” yoh. Anũn jing khul boh-hră đở-hỏnởng (=boh-hră-hỏnởng), kiăng-laĩ: ƀing ta đởk tui hăng ƀing ta juăt đởk, đơnai ñu ƀu glông kỏn b**tr** loi. **am**ỏ tơdah hỏmáo gru tr**h**-yũ (gru tr**h**-pơgăn gah yũ boh-hră), ƀing ta khỏm đởk boh-hră anũn đơnai ñu glông (ƀôdah sui) hloh kơ khul boh-hră-hỏnởng yoh.

Homutu: “pă” ƀôdah “pơpă”: ƀing ta đởk boh-hră anai tañ hăng đơnai b**tr** (đơnai ƀu sui ôh). Boh-hră anai kiăng-laĩ kơ anih đở. Bơ kơ boh-hră “pă,” ƀing ta đởk boh-hră anai sui hăng đơnai ñu glông ƀiă hăng tołoi kiăng-laĩ phara mỏn (anai jing mrô 4).

Gru tr**h**-yũ ( ) anai, ƀing ta ăt yua amăng tołoi pơhiăp-kỏđỏm mỏn. Homutu: “grĩ-grăñ biă-mă”: kiăng kỏñă**m** ƀoi tołoi grĩ anũn yoh, tođang đởk, ƀing ta khỏm đởk ƀoi boh-hră “grăñ” hăng đơnai sui ƀiă kơ boh-hră “grăñ” ƀu hỏmáo gru tr**h**-yũ anai.

Gru ƀạng (ă) anai đở ƀoi gah ngỏ kơ khul boh-hră-phũn. Gru anai hỏmáo dua bruă-ngă:

1. Tơdah gru ƀạng anai đở ƀoi gah ngỏ boh-hră a, â, **ng** ê, i, o, ô, ơ, u, ư, lai**h** anũn gah rông kơ khul boh-hră anai ƀu hỏmáo boh-hră pỏkỏn đởng tah, kar hăng: đở, akỏ, tỏ, tă, mă, klă, pũ, mỏ, tũ, hỏmử, samỏ, hĩ, l**ng** ... ƀing ta ƀi đởk boh-hră anai b**tr** hloh kơ khul boh-hră-phũn ƀing ta juăt

đők yoh. Pơanăn tơlơi đők kar hăng anũn jing “đők potố” yoh. (“potố” anai phara hăng “potố” = “mlũk” yoh.)

2. Tơdah gru ẵng anai đở bời gah ngỗ kơ khul boh-hră-phũn, samở gah rống gởnu homáo khul boh-hră-jũng kar hăng: păn, kỏn, lẵng, pít, ... ẵng ta ỡ đők khul boh-hră anũn hăng đơnai bẵr samở ẵu đők potố ôh.

Gru ẵỏ (ỡ) anai kỏnởng homáo bời ngỗ boh-hră “c” đở. Laih anũn ẵng ta đők boh-hră “ỡ” anai hrup hăng boh-hră “ch” amẵng tởlơi Yuãn yoh.

Tơlơi Ờih-Pơdap Glăi Ờơđơ Khul Boh-Hră Tơlơi Jơrai

Ờih-pơdap glăi đơđơ khul boh-hră tởlơi Jơrai hláo adih pơplih jing hỡ khul boh-hră yua rả anai tui hẵng gah yũ anai:

Hláo adih	Rả anai	Hláo adih	Rả anai
lăi	lăi	hũi	hũi
đuăi	đuăi	hoăi	hoăi
đảo	đảo	roiễu	roiễu
glăi	glăi	djrai	djrai
hrảo	hraỏ	hảo	hảo
kiảo	kiaỏ	lẵng	lẵng
hơmao	hơmao	hlom	hlôm

Anai kỏnởng ẵiă boh-hră klăh-ỡũn kơ tởlơi ỡih amẵng tởlơi Jơrai. Tơđơi anai ẵng ta ỡ bựp lu hloh boh-hră phara laih anũn ẵng ta đưi ỡih tởbiă ta pờ mỡng đơnai ẵng ta đők khul boh-hră anũn yoh. Pơ anih pả ih tháo rơđah laih kơ tởlơi ih kiẵng-lăi, ih khỏm yua bẻ gru trẵh-pơgẵn, kar hẵng anai: pơanũn, pơadih, pơanai, pơklon, pơanăp. Yuakơ hơđôm boh-hră anũn ẵng ta đők hrỏm-hỏbít hẵng tởđruă gởnu, tui anũn ẵng ta ẵt ỡih gởnu hrỏm-hỏbít mỡn.

Hiũm kiẵng kơ ỡih boh-hră mrô:

Mrô	Boh-hră mrô
1	sa
2	Dua
3	kláo
8	ẵpẵn
9	Duapẵn
11	pluh-sa
12	pluh-dua
20	Duapluh
21	duapluh-sa
29	duapluh-duapẵn
30	kláopluh
31	kláopluh-sa
38	kláopluh-sapẵn
100	sa-rotuh
101	sa-rotuh sa
109	sa-rotuh duapẵn

1000	sa-robâo
1001	sa-robâo sa
1009	sa-robâo duapăn
10,000	pluh-robâo
1,000,000	sa-klăk
1,000,999	sa-klăk duapăn-rotuh duapănpluh-duapăn
1,000,000,000	sa-klai

Khul Mrô Amăng Šrăn Pluh

1/2	hămkrah (sa-črăn-amăng dua); sămkrah	1/10	hămpluh (sa-črăn-amăng-pluh)
1/3	hămklâo	1 1/2	sa hămkrah; sa sămkrah
1/4	hămpă	2 1/3	dua hămklâo
1/5	hămrôma	3 1/10	klâo hămpluh (klâo hăng sa-črăn-amăng-pluh)

Šrăn Amăng Rotuh

7/100: tojuh-črăn-amăng-rotuh.

89/100: sapănpluh-duapăn-črăn-amăng rotuh.

Rîm boh-hră čih amăng črăn rotuh, khôm čih hăng khul gru trĕh-pogăn anai yoh (-).

Khul gonam pokă amăng Toloi Nĭ Adai Pohiăp	Khul tolloi pokă tui hăng mĕtrik	Khul tolloi pokă tui hăng Jorai
Khul Tolloi Pokotraô		
talang = 60 mina	= 34 kilogram	
mina = 50 sĕkĕ	= 0.6 kilogram	
sĕkĕ = 2 bĕka	= 11.5 gram	
pin = 2/3 sĕkĕ	= 7.6 gram	
bĕka = 10 gĕrah	= 5.5 gram	
gĕrah = 1/10 bĕka	= 0.6 gram	
Tolloi Pokă Glông		
khubit	= 0.5 mĕt	= 1 haih
span	= 23 sĕntimĕt	= 1 čogam
sa păh tongan	= 8 sĕntimĕt	= 4 sŭn (čodĕng)
Pokă Gonam Krô		
kor = 10 ĕphah	= 220 lid	
lĕthĕk = 5 ĕphah	= 110 lid	
ĕphah = 10 omĕr	= 22 lid	
sĕah = 1/3 ĕphah	= 7.3 lid	
omĕr = 1/10 ĕphah	= 2 lid	
khab = 1/18 ĕphah	= 1 lid	
Pokă Gonam Ia		
bat = 1 ĕphah	= 22 lid	
hin = 1/6 bat	= 4 lid	
log = 1/72 bat	= 0.3 lid	